

**SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 20/2000 vp**

Hallituksen esitys laeiksi perusopetuslain 11 §:n, lukiolain 7 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 ja 17 §:n muuttamisesta

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä lokakuuta 2000 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi perusopetuslain 11 §:n, lukiolain 7 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 ja 17 §:n muuttamisesta (HE 142/2000 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sivistysvaliokuntaan samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Matti Lahtinen, opetusministeriö
- ylitarkastaja Maire Kolimaa, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylijohtaja Aslak Lindström, opetushallitus
- ruotsinkielisen opetustoimen päällikkö Gustav Wickström, Suomen Kuntaliitto
- asiamies Olavi Arra, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ
- päätoimittaja Martti Hellström, Luokanopettajaliitto
- tutkimusprofessori Matti Rimpelä.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon Liikunnanopettajain liitolta.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia, lukiolakia ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia. Perusopetuksessa ehdotetaan kaikille oppilaille yhteiseksi oppiaineeksi lisättäväksi terveystieto. Kansalaistaito ehdotetaan poistettavaksi oppiaineluettelosta. Lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa liikun-

taa ja terveystietoa ehdotetaan opetettavaksi erillisinä oppiaineina.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Perusopetuksessa terveystietoa alettaisiin opettaa erillisenä oppiaineena valtioneuvoston asetuksessa määrättyä ajankohtana.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Suomalaisten terveys on elinajan ennusteella mitattuna jatkuvasti parantunut. Sen sijaan sosioekonomisten ryhmien väliset kuolleisuus- ja sairastavuuserot ovat kasvaneet. Väestöryhmien väliset terveyserot ovat usein lähes lineaarisia: terveys on sitä huonompi, mitä heikommassa asemassa olevaa ryhmää tarkastellaan. Miesten terveyserot ovat yleensä suurempia kuin naisten. Myös alueelliset terveyserot ovat huomattavia. Merkittävä yksittäinen selittävä tekijä sosiaaliryhmien välisiin terveyseroihin on sekä lasten että heidän vanhempiansa koulutustaso. Enemmän koulutusta saaneet väestöryhmät ovat omaksuneet nopeammin tautiriskin vähentymisen kannalta tärkeät käyttäytymismuutokset. Kuolleisuuserojen toinen tärkeä selittäjä on päihteiden, erityisesti alkoholin käyttö. Terveyserojen on ennakoitu edelleen kasvavan, erityisesti sen vuoksi, että nuorten tupakoinnin yleisyys on selvästi jakautunut koulumuodon mukaan. Yliopisto-opinnot aloittavista nuorista 10 prosenttia tupakoi, mutta ammattikoulua käyvästä 50—60 prosenttia. Hallituksen esitys terveystiedon aseman vahvistamisesta peruskoulutuksessa on valiokunnan näkemyksen mukaan erittäin tärkeä toimi pyrittäessä kääntämään väestöryhmien terveyserojen kasvu laskuun. Samoin sukupuolten välisiin terveyseroihin voidaan yrittää vaikuttaa opettamalla terveystietoa peruskoulussa.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnissa on meillä viime vuosina tapahtunut kielteistä kehitystä. Suuri enemmistö lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta pahoinvoiva vähemmistö kasvaa hitaasti ja ryhmän ongelmat käyvät yhä vaikeammiksi. Pahoinvointiin liittyvät keskusteluvaikkeudet vanhempien kanssa, koulun ilmapiirin kokeminen huonoksi, masentuneisuus, väsymys, oppimisvaikeudet, tupakointi ja päihteiden käyttö. Lapsilla ja nuorilla on myös psykosomaattisia oireita, kuten jännittyneisyyttä, väsymystä, ahdistuneisuutta ja syömishäiriöitä. Ongelmien lisääntymisen taustalla ovat osin lasten elinolo-

suhteissa tapahtuneet muutokset ja perheiden vaikeudet.

Terveystiedon opetuksessa ja terveystiedon opetuksessa korostuu myös koulun ja kotien välinen yhteistyö. Terveystiedon onnistuminen on hyvin riippuvaista muun muassa perheen omaksumista ravinto- ja elämäntapatottumuksista. Lapsille opetettavan terveystiedon tulisi parhaiden tavoitteiden toteutumiseksi tavoittaa jollakin tavalla myös vanhemmat. Valiokunta toteaa, että terveystietoon tulee sisällyttää myös perhe- ja ihmissuhdekasvatusta ja seksuaalikasvatuksesta tulee olla esillä myös perhe- ja ihmissuhdekysymykset.

Toteutetut koulun terveystiedon opetusohjelmat eivät tutkimusten mukaan ole tuottaneet toivottuja tuloksia, koska asenne- ja elämäntapakysymyksiin keskittyneet ohjelmat, joiden tuntimäärät ovat verraten pieniä, tavoittavat huonosti juuri sitä lasten ja nuorten osaa, jolle hyvinvointipulmat erityisesti kasautuvat. Tutkijoiden mukaan kasvatusohjelmien toteuttaminen murrosiässä ei onnistu ilman, että lapset ovat saaneet riittävät perustiedot terveydestä. Vasta riittävälle tiedolliselle pohjalle voidaan rakentaa terveystiedon opetus. Terveystiedon opetus tulisi rakentaa siten, että siinä vastataan lapsen kasvun ja kehityksen kannalta ajankohtaisiin terveystietokysymyksiin.

Terveystiedon opettaminen suunnitelmallisesti edeten perusasioista vaativampaan tietoon ja valmiuksiin, on kuitenkin erittäin vaativa tehtävä. Tämän vuoksi opettajien täydennyskoulutukseen on varattava riittävät voimavarat, jotta koulutus hallituksen esityksessä tarkoitettu tavoite voisi käytännössä toteutua. Opettajien kouluttaminen ja asianmukaisen, lasten ja nuorten näkökulmasta kiinnostavan oppimateriaalin tuottaminen on perusedellytys sille, että terveystietoa oppiaineena ei leimaisi vanhan terveystiedon rasitteet. Muutoinkin vaarana on, että oppiaineesta saattaa muodostua oppilaille pakollinen paha ilman aitoa kiinnostusta, jolloin terveystiedon opettamiselle asetetut tavoitteet jäävät saavuttamatta.

Hallituksen esityksen lähtökohta, että terveystietoa opetetaan integroidusti peruskoulun ala-asteella, on hyvä. Valiokunta esittää kuitenkin harkittavaksi, että terveystietoa alettaisiin opettaa omana oppiaineenaan peruskoulun viidenneltä luokalta lähtien.

Lukiolain 7 §:n muuttamista koskevassa laakiehdotuksessa terveystieto säädetään vapaaehtoiseksi niille opiskelijoille, jotka 18 vuotta täytettyään aloittavat lukiokoulutuksen. Terveystieto olisi näin ainoa tietoa, joka puuttuisi iltaluokiosta. Valiokunta katsoo, että on terveystietopoliittisesti tärkeää, että myös aikuisopiskelijat saavat saman tietopaketin kuin päivälukiassa opiskelevat.

Terveystieto tulisi valiokunnan näkemyksen mukaan sisällyttää myös niiden ammatillista koulutusta hankkivien koulutukseen, jotka aloittavat opintonsa 18 vuotta täytettyään tai hankkivat koulutuksen oppisopimuskoulutuksena. Tämä on erityisen tarpeellista sen vuoksi, että nuorten terveysuhat ja riskikäyttäytyminen on erityisen suurta ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten keskuudessa. Ammatillisessa opetuksessa terveystiedon tarve on tärkeää myös ammattialakohtaisen työterveyden, työ-

suojelun, työturvallisuuden sekä oman työ- ja toimintakyvyn ylläpitämisen vuoksi.

Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että opetuksella voidaan myös osaltaan estää syrjäytymistä. Terveystiedolla, jolla voidaan joiltain osin vaikuttaa elämänhallintaan liittyviin taitoihin, saattaa tuki olla merkitystä jopa syrjäytymisen ehkäisyssä. Valiokunta toteaa kuitenkin, että alettaessa opettaa terveystietoa, tulee ratkaista myös se, miten muiden elämänhallintaan ratkaisevasti vaikuttavien tietojen ja taitojen opetus järjestetään. Tällaista tietoa on muun muassa kuluttaja-, liikenne- ja tapakasvatus sekä henkilökohtaiseen taloudenpitoon ja velka- ja varallisuussuhteisiin liittyvät asiat. Myös kansalaisen lakitiedon opettamiseen on kasvavaa tarvetta. Terveystieto-nimisen oppiaineen alle nämä aihekokonaisuudet eivät sovi.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta kunnioittavasti esittää,

että sivistysvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 8 päivänä marraskuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Marjatta Vehkaoja /sd
jäsen. Merikukka Forsius /vihr
Saara Karhu /sd
Marjukka Karttunen-Raiskio /kok
Inkeri Kerola /kesk
Valto Koski /sd

Marjaana Koskinen /sd
Juha Rehula /kesk
Päivi Räsänen /skl
Raija Vahasalo /kok
Jaana Ylä-Mononen /kesk
vjäs. Håkan Nordman /r.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.